

OLIWIA SKIBIŃSKA

Polsko-niemiecka debata nad funkcjonowaniem i postawami świata medycznego w okupowanej Polsce w latach 1939–1945

A Polish-German Debate about the Operations and the Attitudes of Medical Circles in Poland under German Occupation 1939–1945

Studentka Zdrowia Publicznego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

W dniach od 10 do 12 października 2014 r. odbyła się w Poznaniu międzynarodowa konferencja naukowo-szkoleniowa pt. „Medycyna w okupowanej Polsce w cieniu nazizmu”. Konferencja zorganizowana została z inicjatywy i przy współpracy Katedry Nauk Społecznych Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu oraz Paritätischer Wohlfahrts Verband Berlin, a także Międzynarodowego Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu oraz Arbeitskreis zur Erforschung der nationalsozialistischen „Euthanasie” und Zwangssterilisation w Berlinie. Stronę polską w negocjacjach związanych z przygotowaniem do konferencji reprezentowali: prof. Michał Musielak i dr Katarzyna B. Głodowska, natomiast przedstawicielem partnera niemieckiego był mgr Robert Parzer.

Pierwszego dnia konferencji (10.10.2014 r.), przed południem, odbyła się rejestracja uczestników i odbiór materiałów konferencyjnych. Następnie część uczestników udała się do obozu w Żabikowie koło Poznania, nazwanego przez nazistów obozem krwawej zemsty, który w czasie drugiej wojny światowej był miejscem kaźni dla 290 więźniów, zmarłych wskutek tortur i egzekucji oraz nieludzkich warunków panujących w obozie. Na koniec zwiedzania odbyła się projekcja filmu: „Tiegenhof”, zrealizowanego przez Muzeum Martyrologiczne w Żabikowie i poświęconego problematyce eutanazji osób psychicznie chorych w Wielkopolsce. Film przedstawia historię tych zbrodni, widzianą oczami jednego z pacjentów szpitala Dziekanka w Gnieźnie.

Uroczysta inauguracja konferencji, z udziałem przedstawicieli władz rektorskich Uniwersytetu Medycznego oraz dziekańskich Wydziału Nauk o Zdrowiu, odbyła się w Centrum Kultury Zamek, w Sali pod Zegarem. Następnie rozpoczęła się sesja plenarna, w trakcie której wystąpili: prof. Tadeusz Nasierowski, który mówił o eksterminacji chorych psychicznie w Polsce, dr Ingo Loose, który wygłosił referat pt. „Kraj Warty — stan badań nad tematem” oraz prof. Michał Musielak, który zaprezentował problem „Higiena ras w Niemczech a środowisko medyczne w Polsce w okresie międzywojennym”. Wieczorem, w trakcie kolacji powitalnej, goście zostali poczęstowani tortem okolicznościowym, który zawierał symboliczne przesłanie konferencji: dwie flagi — niemiecką i polską oraz duży napis „Dialog” — wszystko pięknie wykonane przez cukierników poznańskich.

Drugiego dnia (11.10.2014 r.) obrady odbywały się w dwóch równoległych sesjach: jedna w Sali pod Zegarem oraz druga w Sali Audiowizualnej Centrum Kultury Zamek. Przed południem obradowano w ramach dwóch tematów: „Służba zdrowia w okupowanej Wielkopolsce w perspektywie rozliczenia z eugeniką i higieną rasową” i „Opieka medyczna w obozach koncentracyjnych”. Swoje referaty przedstawili wówczas m.in. dr Johannes Vossen — „Niemiecka publiczna służba zdrowia w Kraju Warty 1939–45” i prof. Piotr Madajczyk — „Rozliczenie z eugeniką i higieną rasową po zakończeniu II wojny światowej”. Po krótkiej przerwie obradowano w obrębie dwóch kolejnych tematów przewodnich: „Personel medyczny w miejscach zagłady” i „Szpitale psychiatryczne we wła-

dzy nazistów”. W tej części obrad miało miejsce bardzo wzruszające wystąpienie prof. Wacława Długoborskiego — byłego więźnia Auschwitz, który mówił o swoich refleksjach związanych z pełnieniem funkcji pielęgniarsza na odcinku szpitalnym w KL Auschwitz II-Birkenau. Z kolei dr Katarzyna B. Głodowska mówiła na temat „Roli, zadań i odpowiedzialności pielęgniarek/pielęgniarczy w procesie eksterminacji w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau”, Stefanie Coché omówiła „Praktyki skierowania pacjentów do zakładów psychiatrycznych w Trzeciej Rzeszy, NRD i RFN w latach 1941–1963”, zaś Marco Gietema ukazał postawy holenderskich lekarzy i pielęgniarzy wobec porób znęcania się okupantów niemieckich nad pacjentami chorymi psychicznie. Po południu odbyły się dwie następne sesje tematyczne: sesja pt. „Higiena ras i jej konsekwencje” i sesja pt. „Pamięć i edukacja”. Wystąpili wówczas m.in. prof. Włodzimierz Piątkowski z tematem „Medycyna pod okupacją. Próba socjologicznej analizy i interpretacji materiałów pamiątkarskich z terenów Zamojszczyzny (1939–1944)” i dr Gerrit Hohendorf z tematem „Nowe miejsce informacji i upamiętnienia o ofiarach nazistowskiej eutanazji na Tiergartenstraße 4 w Berlinie”. Uwieńczeniem tego dnia obrad konferencji był panel dyskusyjny, którego uczestnicy — dr Michael Wunder, dr Miriam Richter ze strony niemieckiej oraz dr Ewa Baum i prof. Michał Musielak ze strony polskiej — debatowali nad tematem „Czy można używać argumentów historycznych w kontekście współczesnych zagadnień bioetycznych?”. Podczas wszystkich wystąpień i dyskusji tłumacze simultaniczni na bieżąco tłumaczyli ich treść dla słuchaczy w języku polskim bądź niemieckim. Po zakończeniu obrad odbyło się spotkanie Koła Naukowego ds. Badań nad Nazistowską Pseudoeutanazją i Przymusowymi Sterylizacjami, które gromadzi tak badaczy problemu, jak i rodziny ofiar nazistowskiej pseudoeutanazji. Wieczorem uczestnicy konferencji spotkali się na uroczystej kolacji w Auli Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, podczas której mieli okazję lepiej się poznać i porozmawiać na tematy, które niekoniecznie obejmowały problematykę obrad konferencji.

Trzeciego dnia (12.10.2014 r.) odbyła się sesja pt. „Społeczno-kulturowe aspekty medycyny w czasach

nazizmu”, podczas której wystąpili m.in. dr Stanisław Antczak, który mówił o „Specyfice ludobójstwa dokonanego przez Niemców, z udziałem świata medycyny, w okresie III Rzeszy, na tle rzezi Ormian u progu XX stulecia i masakry Tutsich u schyłku XX wieku” oraz dr Piotr Stanek, który swój referat poświęcił „Opiece medycznej nad powstańcami warszawskimi w obozach jenieckich Wehrmachtu”. Równolegle część uczestników konferencji pod przewodnictwem dr Agnieszki Żok zwiedzała Fort VII w Poznaniu, w którym poniosło śmierć ok. 20 tysięcy Wielkopolan. Tutaj w październiku 1939 roku Niemcy przeprowadzili pierwszą w Europie eksterminację ludności cywilnej przy użyciu gazu. W kazamatach Fortu VII zamordowano w ten sposób około 400 pacjentów oraz członków personelu medycznego Zakładu Psychiatrycznego w Owińskach koło Poznania. Fakt ten upamiętnił wystawiony przed Zamkiem, przywieziony z Niemiec, szary autobus: pomnik-symbol „Euthanasie-Aktion T4” 1940/1941. W tym samym czasie odbywały się warsztaty dla studentów i doktorantów, które prowadziły mgr Anna Rosenhein-Osowska z Domu Konferencji w Wannsee oraz dr Katarzyna Głodowska z Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu. Zaszczyc podsumowania i zakończenia konferencji przypadł prof. Michałowi Musielakowi, który na koniec zaprosił wszystkich uczestników do wspólnego, pamiątkowego zdjęcia na tle miejsca, w którym odbywała się konferencja — Centrum Kultury Zamek.

Podsumowując wydarzenia związane z przygotowaniem i przebiegiem konferencji, warto podkreślić, że udział w niej wzięło wielu naukowców z Niemiec, Holandii, USA i z Polski. Aby upamiętnić i na bieżąco dokumentować przebieg konferencji uruchomione zostały dwie strony internetowe poświęcone wyłącznie problematyce wiążącej się z jej organizacją i przebiegiem. Natomiast w galerii, już po zakończeniu konferencji, opublikowano liczne zdjęcia dokumentujące wydarzenia z nią związane. Ponadto na stronie internetowej Katedry Nauk Społecznych zamieszczony został dokument pt. Migawki z Konferencji „Medycyna w okupowanej Polsce w cieniu nazizmu” w dn. 10–12 października 2014 r. w Poznaniu.